

До разової спеціалізованої вченої ради  
Національного наукового центру  
«Інститут судових експертиз  
ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса»  
Міністерства юстиції України

## **ВІДГУК**

**на дисертаційну роботу Островерхова Дмитра Олександровича за  
темою: Теоретико-правові та методичні засади експертного оцінювання  
відповідності веб-сайту вимогам доступності», подану на здобуття  
освітньо-наукового ступеня доктора філософії  
за спеціальністю 081 Право**

**Актуальність теми дослідження** обумовлена насамперед тим, що у сучасних умовах розвитку демократичної держави надзвичайно важливою в цифровому просторі є інклюзивність. Адаптування цифрового контенту до потреб абсолютно усіх людей створює умови для їхньої повноцінної участі в суспільному, науковому, освітньому та економічному житті. Безперечно, покращення доступності завжди сприятиме підвищенню загальної якості цифрових продуктів, що робить їх кращими для всіх користувачів. У контексті цифрової трансформації процесів діяльності людини цифрова «доступність» перестає бути додатковою перевагою і переходить на новий, більш високий рівень – стає необхідною умовою для реалізації права кожного на отримання якісних послуг.

Водночас, теоретичне підґрунтя цифрових трансформацій у сучасних умовах досліджено обмежено та лише в окремих сферах людської діяльності. Окремі аспекти проблематики забезпечення цифрової трансформації, цифрових прав і реалізації цифрового впровадження були в центрі уваги низки вчених, серед яких: В. Бесчастний, Н. Бочарова, К. Вознюк, О. Загаєцька, Т. Камінська, К. Линьов, Я. Олійник, П. Клімушин, Л. Тарасенко та інші. Не залишались окремі питання й поза увагою іноземних вчених, зокрема таких, як: А. Гофман, Г. Джануміс, Є. Крок, А. Раннвейг, В. Харітсіс та інші. Значний

внесок у висвітлення впровадження цифрових технологій в освітній простір зробили такі науковці, як В. Биков, Л. Тимчук, А. Гуралюк, І. Кучерак, Н. Верлос, Т. Коломоець, В. Воронкова, В. Нікітенко досліджували проблеми цифрової дискримінації та шляхи її подолання в умовах цифрової трансформації суспільства; Г. Гапоненко, О. Євтушенко, І. Шамара доводили, що безбар'єрне середовище є не лише питанням соціальної відповідальності, але й важливим інструментом стабільного розвитку туристичного бізнесу в Україні. Однак питання забезпечення цифрової «доступності» веб-сайтів у цих та інших сферах людської діяльності досліджувалися обмежено, а питання, що висвітлюють специфіку експертного оцінювання відповідності веб-сайтів вимогам щодо «доступності», взагалі залишилися поза увагою науковців, що вказує на актуальність даного дослідження.

З огляду на вищезазначене, актуальності набирає питання вирішення завдання експертного оцінювання відповідності продуктів і послуг інформаційно-комунікаційних технологій або цифрових ресурсів, зокрема веб-сайтів, вимогам щодо цифрової «доступності».

**Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.** Актуальність обраної здобувачем тематики засвідчує й те, що проблематика дисертаційного дослідження узгоджується із положеннями: Закону України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» від 21.03.1991 р. № 875-ХІІ; Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні, затвердженої розпорядженням КМУ від 15.04.2013 р. № 386-р.; Концепції розвитку цифрових компетентностей та затвердження плану заходів з її реалізації, затверджених розпорядженням КМУ від 03.03.2021 р. № 167-р.; Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року, схваленої розпорядженням КМУ від 14.04.2021 р. №366 р.; Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року (Указ Президента України від 30.09.2019 № 722/2019) та іншими програмними документами.

Виходячи з викладеного, слід наголосити, що дисертаційне дослідження Д. О. Островерхова, без сумніву, є актуальним, своєчасним дослідженням, що має істотне значення для формування теоретико-правових та методичних засад експертного оцінювання відповідності веб-сайтів вимогам щодо «доступності».

**Новизна представлених теоретичних і практичних результатів** проведених здобувачем досліджень полягає в тому, що проведене дисертаційне дослідження за характером і змістом вивчених питань є одним із перших в Україні комплексних наукових досліджень теоретико-правових засад експертного оцінювання відповідності веб-сайтів вимогам щодо «доступності». За результатами здійснених наукових пошуків сформульовано низку концептуальних положень та обґрунтованих висновків і рекомендацій, що визначають перспективи експертного оцінювання відповідності веб-сайтів вимогам щодо «доступності». У межах здійсненого дослідження одержано результати, які мають наукову новизну:

*вперше:*

- запропоновано авторське визначення терміну «цифрова доступність»: *цифрова доступність – це вимірювана характеристика цифрового продукту, послуги чи сервісу, що визначає його відповідність чи невідповідність вимогам офіційного стандарту з цифрової доступності за певними критеріями;*

- узагальнення та систематизація міжнародного досвіду дозволили виокремити кілька моделей нормативно-правового регулювання цифрової «доступності» у світовій практиці, серед яких: директивна модель прямої гармонізації; правозастосовна (прецедентна) модель; рекомендаційна модель;

- розроблено алгоритм експертного оцінювання відповідності веб-сайтів вимогам щодо «доступності», що охоплює тематичні блоки, пов'язані з альтернативними версіями, автовідтворенням, клавіатурною навігацією, формами, посиланнями, зображеннями, структурою, мовою, контрастом, таблицями, медіа-контентом, масштабуванням тексту та способами пошуку сторінок і має стати операційною частиною майбутньої експертної методики

оцінювання відповідності веб-сайтів вимогам законодавства з цифрової доступності

– доведено, що фундаментальне вирішення проблемного питання із експертного оцінювання відповідності веб-сайту вимогам щодо «доступності» разом з законодавчим врегулюванням даної сфери є виокремлення самостійного виду судових експертиз або створення нового класу судових експертиз «Цифрова експертиза»;

*удосконалено:*

– класифікацію обмежених можливостей людей за низкою критеріїв, а саме: *за характером* (сенсорні, фізично-рухові, когнітивні, психічні, хронічні захворювання, комплексні); *за ступенем* з урахуванням Міжнародної класифікації функціонування ВООЗ (легкий, помірний, тяжкий, глибокий ступінь); *за походженням* (вроджена, набута, вікова); *за часом прояву* (тимчасова, прогресуюча, постійна, епізодична); *за видимістю* (видима, прихована); *за статусом* (офіційно визнана, не визнана офіційно, вікова, ситуативна);

– розуміння сутності веб-сайту – встановлено, що веб-сайт може виступати багатогранним об'єктом судової експертизи, зокрема як: складний чи складений об'єкт інтелектуальної власності; програмний засіб; цифровий ресурс; специфічний продукт (сервіс); нематеріальний актив з ринковою вартістю; наведена їх характеристика;

– процес оцінювання відповідності, який передбачає застосування формалізованих технічних методик перевірки – автоматизованого й ручного тестування за критеріями сприйнятності, керованості, зрозумілості та надійності (принцип «POUR», закладений у WCAG), а також тестування за допомогою допоміжних технологій (програм екранного доступу, альтернативних пристроїв керування), аналізування програмного коду та структури документа;

– обґрунтування, що важливими ознаками веб-сайту є: наявність складових, що «вбудовані» в багатовимірну структуру; знаходження його в

цифровому просторі; матеріальний об'єкт, на якому фізично розміщений веб-сайт існує у виді серверу, комп'ютеру чи іншому апаратному засобу інформаційно-комунікаційних технологій; доступ до матеріального об'єкта – фізичного носія, на якому розміщений веб-сайт може відбуватись віддалено через мережеву інфраструктуру та протоколи передачі даних; для проведення дослідження веб-сайту на предмет його доступності необхідним є віддалений доступ до матеріального об'єкту через мережу з можливістю огляду веб-сайту, копіювання HTML та CSS кодів;

– визначення поняття *експертна методика оцінювання відповідності веб-сайту вимогам цифрової «доступності»* – це окрема (типова) експертна методика, що має описувати веб-сайт з точки зору його властивостей та ознак «доступності» за чітким алгоритмом перевірки «критеріїв успішності», передбачених чинним стандартом з «доступності», та визначенням рівнів «доступності» за кожним із них; методика має містити рекомендації з вибору допоміжно-програмних засобів для застосування в ході проведення дослідження та необхідний їх набір, а також рекомендації з підготовки матеріалів для проведення експертизи;

– етапи формування характеристики допоміжних програмно-технічних засобів для оцінювання відповідності веб-сайту вимогам щодо «доступності», зокрема: визначення переліку інструментів для перевірки «доступності» веб-сайтів, за рекомендаціями W3C; проведення вибору інструменту для оцінювання веб-доступності; здійснення перевірки «доступності» веб-сайту за допомогою «вбудованих інструментів розробника» в браузері – наведено зміст кожного із наведених етапів;

*дістали подальшого розвитку:*

– розуміння *цифрового простору* – це матриця середовищ, шарів і компонентів, що взаємодіють між собою через цифрові сигнали, а з людиною через засоби ІКТ, шляхом створення, обробки та передачі даних в цифровому форматі, за рахунок споживання електроенергії та обчислювальних потужностей і здатна перетворювати окремі частини суспільного життя;

– принципи розумного пристосування (зокрема, індивідуальність, ефективність результату, забезпечення безпеки, екологічність, своєчасність і доступність процедури звернення, інтерактивний процес прийняття рішень, гідність і повага, конфіденційність, пропорційність), які запропоновано визначати з урахуванням того, що принципи орієнтовані на їх застосування в цифровій сфері в галузі веб-дизайну;

– нормативно-правове регулювання «доступності» в цифровому просторі – удосконалення системного регулювання синхронізовано з адаптацією законодавства України до права Європейського Союзу, зокрема, з нормативними документами ЄС: Директивою (ЄС) 2016/2102 «Про доступність веб-сайтів і мобільних застосунків суб'єктів публічного сектору», Директивою (ЄС) 2019/882 «Європейським актом про доступність»;

– наукова позиція щодо суб'єкта, який може надавати висновок експерта з оцінювання відповідності веб-сайтів вимогам щодо його «доступності» – це обізнана особа, зокрема й судовий експерт, що має кваліфікацію з експертної спеціальності 10.9 «Дослідження комп'ютерної техніки та програмних продуктів», яка передбачає наявність повної вищої профільної освіти рівня не нижче спеціаліста у галузі інформаційних технологій, кібербезпеки або комп'ютерної інженерії, а також низку відповідних професійних навичок і вмінь;

– розуміння веб-сайту – доведено, що веб-сайт – це динамічний об'єкт, тому предметом є не «веб-сайт взагалі», а конкретний його стан на певну дату, що потребує фіксації (архівування веб-сторінки); для повноцінної технічної фіксації веб-сайтів існує спеціальний стандартизований програмний засіб WARC (Web ARChive), який послідовно упаковує в один архівний файл усі ресурси сторінки разом із протокольними заголовками «http», часовими мітками і контрольними хеш-сумами кожного запису.

Таким чином, робота містить необхідні й достатні для дослідження такого рівня теоретичні положення та нові науково обґрунтовані результати.

**Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.** Сформульовані Д. О. Островецьким положення та висновки слід вважати обґрунтованими та такими, що стосуються усіх завдань, охоплених предметом дисертації. Такий підхід було реалізовано завдяки правильно визначеній та обґрунтованій меті дослідження, що полягає у розробленні науково обґрунтованих основ формування та реалізації теоретико-правових та методичних засад експертного оцінювання відповідності веб-сайтів вимогам щодо доступності на підґрунті узагальнення та систематизації теоретичних, правових і методичних основ цифрової доступності. Досягнення зазначеної мети є можливим за умови системного комплексного підходу до вирішення низки взаємозалежних завдань, а саме: окреслити теоретичне підґрунтя забезпечення «доступності» до цифрового простору, як базовий засіб реалізації прав і свобод людини за допомогою мережі Інтернет; визначити загальну структуру «доступності» у сфері цифровізації; узагальнити та систематизувати теоретичні засади підходів до забезпечення доступності в Інтернеті; схарактеризувати веб-сайт, місце та значення експертного оцінювання відповідності веб-сайтів вимогам щодо «доступності» у системі судових експертиз; опрацювати сучасний стан нормативно-правового регулювання доступності в Україні; проаналізувати світову практику нормативно-правового регулювання цифрової «доступності»; з'ясувати особливості правового механізму забезпечення цифрової «доступності» крізь призму взаємодії органів влади та інших інституцій; виокремити особливості висновку експерта з оцінювання відповідності веб-сайтів вимогам щодо його «доступності» як джерела доказів у судочинстві; встановити об'єкт, мету, предмет і завдання експертного оцінювання відповідності веб-сайтів вимогам щодо «доступності»; виявити загальні методичні положення експертного оцінювання відповідності веб-сайту вимогам щодо «доступності»; схарактеризувати допоміжні програмно-технічні засоби для оцінювання відповідності веб-сайту вимогам щодо «доступності»; розробити алгоритм

експертного оцінювання відповідності веб-сайтів вимогам «доступності» як операційну частину експертної методики з оцінювання відповідності веб-сайтів вимогам законодавства з цифрової доступності; виокремити проблемні питання експертного оцінювання відповідності веб-сайтів вимогам щодо «доступності» та обґрунтувати напрями розвитку судової експертизи у цій сфері знань (с. 30-32).

Виважений та обґрунтований підхід, дотриманий у процесі формулювання завдань наукового дослідження та їх вирішення, дозволив слушно обрати теоретичний апарат і сучасні методологічні підходи. У дослідженні було застосовано цілий комплекс методів пізнання, що забезпечило достовірність отриманих результатів, зроблених висновків і пропозицій. Методологічною основою дисертації обрано *міждисциплінарний підхід*, який включає використання комплексу загальнонаукових, філософських і спеціальних методів наукового пізнання, положень теорії доказів, логіки, гносеології, кримінального процесу, криміналістики, судової експертизи, обрання яких зумовлено об'єктом, предметом, метою й завданнями даного дослідження. Діалектичний метод сприяв вирішенню визначених завдань у динаміці, встановленню кореляційних зв'язків складових провадження експертного оцінювання відповідності веб-сайтів вимогам щодо «доступності» та алгоритмів їх створення, а також забезпечив визначення й розуміння об'єкта та предмета дослідження й сприяв установленню їх взаємозв'язку та взаємозумовленості (с. 32-33).

Вибір методів дослідження відповідає об'єкту, предмету, цілям і завданням дисертаційного дослідження. Використання зазначених методів дозволило комплексно дослідити теоретичні та прикладні аспекти експертного оцінювання відповідності веб-сайту вимогам «доступності» у кримінальних провадженнях та цивільних справах, а також сформулювати науково обґрунтовані висновки щодо удосконалення діяльності з експертного оцінювання відповідності веб-сайту вимогам «доступності».

Здобувачем коректно визначені об'єкт (суспільні відносини, які

виникають під час проведення експертного оцінювання відповідності веб-сайтів вимогам щодо доступності) і предмет дослідження (теоретико-правові та методичні засади експертного оцінювання відповідності веб-сайтів вимогам щодо доступності).

Досягненню поставленої мети сприяла **теоретична та нормативна база дослідження**, яку сформували наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених, присвячені інституту судової експертизи, досліджень цифрової «доступності», залученню обізнаних осіб у судових провадженнях і процесуальному порядку їх залучення. Нормативно-правову основу дослідження складають Конституція України, закони України та інші чинні нормативно-правові акти.

**Емпіричну базу** даного дослідження становлять публікації в періодичних виданнях, довідкова, відомчі аналітичні матеріали, інші офіційні документи, з інформацією щодо проведення експертного оцінювання відповідності веб-сайтів вимогам щодо «доступності», а також дані анкетування. В опитуванні взяли участь загалом 158 осіб (додаток В), серед яких: судді (слідчі-судді) – 27 осіб; слідчі (прокурори, дізнавачі) – 98 осіб; оперативні працівники – 33 особи. Опитані представники відповідних установ і підрозділів Національної поліції Харківської, Полтавської, Сумської, Дніпропетровської та Рівненської областей.

Таким чином, викладені у дисертації наукові положення, висновки та рекомендації, мають достатній рівень обґрунтованості, що забезпечує їх достовірність. Отже, ступінь наукової новизни дослідження, обґрунтованість наведених у ньому положень, висновків і рекомендацій відповідають вимогам до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

**Оцінка змісту дисертації, її завершеність у цілому, оформлення.** Структура дисертації Д. О. Островерхова є логічно побудованою та обґрунтованою, достатньою мірою узгодженою з визначеними здобувачем завданнями, об'єктом і предметом дослідження. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, що містять 13 підрозділів, висновків і

списку використаних джерел (205 найменувань) до кожного розділу та загальних висновків і додатків (на 117 сторінках). Загальний обсяг дисертації становить 393 сторінки (16,37 ум. друк. арк.), з яких основний текст дисертації займає 222 сторінки (9,25 ум. друк. арк.).

У розділі 1 «Теоретичні засади експертного оцінювання відповідності веб-сайтів вимогам щодо «доступності»» знайшли відображення результати наукових пошуків у площині теоретичних питань, а саме: висвітлено теоретичне підґрунтя забезпечення доступності до цифрового простору, як базового засобу реалізації прав і свобод людини за допомогою мережі Інтернет; окреслено визначення загальної структури «доступності» у сфері цифровізації; встановлено особливості теоретичних засад підходів до забезпечення доступності в Інтернеті; наведено характеристики веб-сайту, місце та значення експертного оцінювання відповідності веб-сайтів вимогам щодо «доступності» у системі судових експертиз (с. 40-120).

Розділ 2 «Правові засади експертного оцінювання відповідності веб-сайтів вимогам щодо «доступності»» містить підрозділи, які висвітлюють питання, щодо результатів аналізування сучасного стану нормативно-правового регулювання доступності в Україні; узагальнення та систематизації світової практики нормативно-правового регулювання цифрової «доступності» на прикладі деяких країн; сутності правового механізму забезпечення цифрової доступності крізь призму взаємодії органів влади та інших інституцій; особливостей висновку експерта з оцінювання відповідності веб-сайтів вимогам щодо його «доступності» як джерела доказів у судочинстві (с. 121-198).

У розділі 3 «Методичні засади експертного оцінювання відповідності веб-сайтів вимогам щодо «доступності»» здобувач наводить результати опрацювання питань, які: визначають об'єкт, мету, предмет і завдання експертного оцінювання відповідності веб-сайтів вимогам щодо «доступності»; характеризують загальні методичні положення експертного оцінювання відповідності веб-сайту вимогам щодо «доступності»;

окреслюють характеристики допоміжних програмно-технічних засобів для оцінювання відповідності веб-сайту вимогам щодо «доступності»; встановлюють структурні елементи алгоритму оцінювання відповідності веб-сайтів вимогам з цифрової «доступності»; узагальнюють проблемні питання експертного оцінювання відповідності веб-сайтів вимогам щодо «доступності» та напрями розвитку судової експертизи у цій сфері знань (с. 198-265).

Зроблені за розділами висновки, а також загальні висновки до дисертації в достатній мірі відображають одержані наукові результати. Висловлені ідеї, сформовані висновки й наведені пропозиції Д. О. Островерхов підтверджує та підкріплює наявними доктринальними позиціями науковців з питань, що розглядаються.

**Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності.** За результатами аналізування дисертаційного дослідження порушення вимог академічної доброчесності не виявлено. У тексті дисертації здобувачем вичерпано й повно викладено зміст власних досліджень. Під час використання в роботі наукових результатів, ідей, думок і матеріалів інших авторів, здійснено посилання на їх публікації. Дисертація є самостійним науковим дослідженням здобувача.

**Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих наукових працях.** Результати дослідження повного мірою відображено в публікаціях у фахових наукових виданнях України, зміст і характер яких відповідають вимогам МОН України. Зокрема, у 3 наукових статтях, опублікованих у фахових виданнях України та 5 тезах доповідей, оприлюднених на міжнародних науково-практичних конференціях, а саме: Міжнародна науково-практична конференція до 100-річчя від дня народження проф. М. В. Салтевського «Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу» (м. Харків, Україна, 8 листопада 2017 р.); Міжнародна науково-практична конференція, присвячена 100-річчю від дня народження доктора юридичних наук, професора, заслуженого діяча науки і техніки

України М. В. Салтевського *«Актуальні питання судової експертизи і криміналістики»* (м. Харків, Україна, 7–8 листопада 2017 р.); науково-практична конференція *«Теорія і практика судової експертизи і криміналістики»* (м. Київ–Маріуполь, Україна, 27 лютого 2018 р.); Міжнародна наукова конференція-полілогу *«Актуальні питання судової експертизи і криміналістики»* (м. Харків, Україна, 15–16 квітня 2021 р.); Міжнародна науково-практична конференція *«Актуальні питання фінансової безпеки»* (м. Вінниця, Україна, 27 березня 2023 р.).

**Практичне значення одержаних результатів** полягає в тому, що основні результати були спрямовані на розроблення та удосконалення теоретичних і правових засад, організації та методології експертного оцінювання відповідності веб-сайтів вимогам щодо «доступності» й використовувались за такими напрямками:

– у науково-дослідній роботі – сформульовано положення, узагальнення, висновки та рекомендації становлять підґрунтя для подальшого розроблення загально-теоретичних проблем теорії та удосконалення організаційно-правового регулювання експертного оцінювання відповідності веб-сайтів вимогам щодо «доступності»;

– законотворчій діяльності – задля удосконалення норм процесуального закону у частині проведення експертного оцінювання відповідності веб-сайтів вимогам щодо «доступності»;

– у правозастосуванні – з метою підвищення ефективності діяльності слідчих, прокурорів, інших учасників, які залучаються до провадження експертного оцінювання відповідності веб-сайтів вимогам щодо «доступності»;

– в освітньому процесі – під час викладання дисципліни «Процесуальні проблеми експертного забезпечення правосуддя у кримінальному провадженні» (акт впровадження Національного наукового центру «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України від 01 липня 2026 року).

### **Дискусійні положення дисертації та зауваження щодо її змісту.**

Даючи позитивну оцінку дисертації Дмитра Островерхова, маю зауважити, що, як і будь-яка значна за обсягом і кількістю досліджуваних проблем наукова праця, вона має й окремі суперечливі або дискусійні положення, які потребують додаткової аргументації або пояснень дисертанта під час прилюдного захисту:

1. На с. 53 дисертації зазначено, що «вирішення питань забезпечення цифрової «доступності» стратегічного рівня є компетенцією навіть не держави, а наддержавних організацій і міждержавних (міжнародних) відносин». Водночас здобувач наголошує на пріоритетній ролі держави у дослідженому напрямі відповідно до статей 3 та 24 Конституції України. Під час публічного захисту дисертанту слід пояснити свою позицію з приводу, де проходить межа між обов'язком держави гарантувати «цифрові права» громадянину, юридичним особам, її залежністю від приватних глобальних платформ (Google, Meta) і міжнародної інфраструктури.

2. На сторінках 74–76 дисертації автором розкрито принципи універсального дизайну та проілюстровано особливості їх реалізації на прикладах дизайну вебсайтів. Водночас залишається нез'ясованим питання щодо співвідношення та ієрархії зазначених принципів: чи є серед них такі, що мають пріоритетне значення для забезпечення цифрової доступності, чи всі вони є рівнозначними. У разі визнання їх однаково важливими доцільно було б додатково обґрунтувати таку позицію.

3. На с. 135 дисертації автором вказано, що в законопроекті «Про цифрову доступність цифрових ресурсів та електронних послуг» також зазначені певні винятки, зокрема для суб'єктів мікропідприємництва, для запобігання виникненню диспропорційного навантаження. Однак не наведено пояснення, у чому саме полягає «диспропорційне навантаження» під час забезпечення цифрової «доступності». Хотілося б почути думку здобувача з приводу цього під час захисту.

4. На с. 159 дисертації зазначено, що «інституція судової експертизи має бути задіяна в практичній сфері цифрової «доступності»; активне залучення громадянських організацій і представників уразливих груп є критично важливим для створення дійсно безбар'єрного простору на інституціональному рівні», однак матеріал даного підрозділу дисертації не містить вичерпних відомостей щодо такого висновку. Під час захисту хотілося б почути в чому може полягати діяльність судового експерта в практичній площині забезпечення цифрової «доступності» і який процес (порядок) взаємодії інституту судової експертизи з іншими інституціями в цьому випадку є, на Вашу думку, ефективним.

5. У підрозділі 2.4 дисертації (с. 172-173) дисертантом зазначено: «На відміну від традиційного розуміння судової експертизи як інструменту виключно кримінального провадження, предмет цього дослідження вимагає суттєвого зміщення акценту у контексті очікуваного прийняття Верховною Радою України законопроекту «Про цифрову доступність цифрових ресурсів та електронних послуг», яким в національне правове поле закладається новий вид юридично значущого факту – порушення вимог цифрової доступності, встановлених національним стандартом ДСТУ EN 301 549:2022. Таке бачення висновку експерта щодо оцінювання відповідності веб-сайтів вимогам «доступності» як засобу доказування в адміністративному та цивільному судочинстві та джерелом доказів – в кримінальному, залишає можливість застосовувати принципи та підходи різних процесуальних законів за аналогією. Також за аналогією, але з усталеною практикою висновків судових експертів щодо відповідності вимогам державних будівельних норм (ДБН), мають бути розглянуті й позасудові форми експертної діяльності – експертні дослідження цифрової «доступності»». Утім, здобувач не наводить приклади або пояснення стосовно даних тверджень, що, на нашу думку, значно прикрасило б дисертацію.

Водночас, висловлені зауваження щодо дисертаційного дослідження Д. О. Островерхова, стосуються переважно спірних питань дослідження або ж окремих недостатньо чітко викладених позицій. Здебільшого вони є свідченням творчого характеру роботи, а деякі з них носять рекомендаційний характер й мають послужити основою для дискусії під час публічного захисту дисертації. Їх наявність не знижує достовірності основних наукових здобутків, висновків і пропозицій, що містяться в дисертації, не спростовує її загальної концепції та положень, що становлять наукову новизну дослідження й виносяться на захист.

Таким чином, викладене є підставою для загальної позитивної оцінки дисертації Островерхова Дмитра Олександровича на тему «Теоретико-правові та методичні засади експертного оцінювання відповідності веб-сайту вимогам «доступності»» як кваліфікованої наукової праці на правах рукопису, що містить наукові положення, нові науково обґрунтовані теоретичні результати проведених дисертантом досліджень, які мають істотне значення для галузі знань 08 «Право», зі спеціальності 081 «Право», а також свідчить про особистий внесок здобувача в науку та характеризуються єдністю змісту.

**Загальний висновок.** Дисертаційне дослідження Островерхова Дмитра Олександровича на тему «Теоретико-правові та методичні засади експертного оцінювання відповідності веб-сайту вимогам «доступності»» на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право», є кваліфікаційною науковою працею, виконаною особисто здобувачем, вирішує важливе наукове завдання; є актуальним, завершеним, таким, що має теоретичну і практичну значущість та відрізняється науковою новизною. Поставлене наукове завдання виконане на належному рівні, дисертація свідчить про те, що здобувач оволодів методологією наукової діяльності.

Дисертація «**Теоретико-правові та методичні засади експертного оцінювання відповідності веб-сайту вимогам «доступності»**» відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку присудження ступеня доктора

філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами, внесеними постановами Кабінету Міністрів України від 21 березня 2022 року № 341, від 19 травня 2023 року № 502), а також Вимогам до оформлення дисертацій, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України від 31 травня 2019 року № 759), а її автор – Островерхов Дмитро Олександрович, на основі публічного захисту заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право», за спеціальністю 081 «Право».

**Офіційний опонент:**

Завідувач кафедри криміналістики  
та судової медицини  
Національної академії внутрішніх справ  
кандидат юридичних наук, доцент

**Андрій АНТОЩУК**